

יאנוש קורצ'אק

יאנוש קורצ'אק נולד כהנריק גולדשמיט, ב-22 ביולי 1878 למשפחה יהודית מתבוללת בוורשה, שבפולין. לאחר מותו של אביו בעקבות מחלה, הורע מצבה הכלכלי של המשפחה ועל מנת לסייע בפרנסת הבית, החל קורצ'אק ללמד שיעורים פרטיים והפך למפרנס היחיד של אמו, אחותו וסבתו. הסביבה המשפחתית שבה גדל השפיעה, ללא ספק, על התפתחותו האישית ועל המודעות והרגישות שלו לבעיות חברתיות.

בשנת 1898, בתחרות ספרותית, השתמש לראשונה בשם הבדוי יאנוש קורצ'אק. את השם הוא לקח מתוך הספר "סיפורו של יאנאש קורצ'אק ובתו של נושא החרב המלכותי" שכתב הסופר הפולני יוזף איגנצי קרשבסקי.

בשנת 1901 כתב את ספר הילדים "ילדי הרחוב"- הספר מבוסס על היכרותו העמוקה עם ילדי פרברי העוני והשכבות החלשות.

בין השנים 1889-1904 למד קורצ'אק רפואה באוניברסיטת ורשה, במקביל כתב עבור מספר עיתונים פולנים. לאחר לימודיו הוא התמחה כרופא ילדים.

בשנים 1905-1906 הוא כיהן כרופא צבאי במלחמת רוסיה-יפן. במהלך המלחמה הוא הגיע למסקנה כי הוא מעדיף להיות מחנך מאשר רופא. וכי זו הדרך שבה הוא רוצה לתרום ולהשפיע לעולם.

בשנת 1908 הצטרף קורצ'אק לאגודת "עזר ליתום", שם פגש את סטפניה וילצ'ינסקה (סטפה), שהפכה, עם השנים, לשותפתו הקרובה ביותר.

בשנת 1912 הוקם בית היתומים ברחוב קרוכמאלנה 92 בורשה וקורצ'אק נתמנה למנהל, הוא מינה את סטפה לשמש כסגניתו וכאם הבית. בבית היתומים התגוררו כמאה ילדים והוא התנהל על פי תכנית של "רפובליקת ילדים" שלה פרלמנט, בית משפט ועיתון. מכאן ואילך התמסר קורצ'אק כולו לבית היתומים ועזב את בית החולים. בשיטתו החינוכית, דגל קורצ'אק בחינוך דיאלוגי שבו יש להעצים את הילד, לחנך אותו לערכים ולתת לו את מיטב הכלים לפיתוח כישוריו אישיים ולמידה עצמית.

במהלך מלחמת העולם הראשונה קורצ'אק שירת כרופא צבאי בצבא הרוסי, ולאחר מכן במהלך מלחמת פולין-רוסיה סובייטית בשנים 1919-1920 שירת שוב כרופא צבאי, הפעם בדרגת רב סרן.

בשנת 1926 יסד קורצ'אק את עיתון "מאלי פשגלונד" (הסקירה הקטנה), עיתון בשפה הפולנית לילדים יהודים. באותו הזמן, חלק מספריו לילדים כגון "המלך מתיא הראשון", ולמבוגרים כגון "כיצד לאהוב ילדים", זיכו אותו בקהל קוראים גדול והכרה ספרותית רחבה.

בשנות השלושים הייתה לו תכנית רדיו משלו שבה הוא ענה לשאלות מאזינים בנושאי חינוך. תכנית זו, זכתה לפרסום רב בכל רחבי פולין, עד לביטולה בשל האנטישמיות הגוברת בפולין.

עבודתו של יאנוש קורצ'אק עם ילדים אפשרה לו ליישם את השקפותיו החינוכיות, אך ההשפעה הגדולה ביותר שהייתה לקורצ'אק בחייו ובדורות הבאים הייתה כסופר. הוא שאף, וגם הצליח להגיע אל ילדים ומבוגרים כאחד ולהותיר רושם עמוק הנשאר לאורך זמן. הוא כתב למעלה מעשרים ספרים, רבים מהם על זכויות ילדים ועל החוויה של ילד בעולם המבוגרים. בין יצירותיו המשפיעות ביותר ניתן למצוא: "כיצד לאהוב ילדים" (1921), "המלך מתיא הראשון" (1928), "זכות הילד לכבוד" (1929) ו"כללי החיים" (1930).

ביקורים בארץ

בשנת 1930 ביקרה סטפה בארץ ישראל והתרשמה מאוד מהביקור. היא סיפרה לקורצ'אק רבות על החינוך המשותף ואף עודדה אותו לבקר כדי לתרום מניסיונו בבית היתומים. הביקור הראשון שלו התקיים בשנת 1934, ונמשך כשישה שבועות. את רוב זמנו העביר קורצ'אק בקיבוץ על מנת ללמוד את שיטות חינוך הילדים בקיבוצים על ידי התבוננות בסיטואציות חינוכיות וגם לתרום מניסיונו הרב. בערבים היה מרצה על הילד, על חייו ועל זכויותיו.

לאחר חזרתו לפולין, שלח קורצ'אק לבית הספר בקיבוץ 'אשדות יעקב' מיקרוסקופ ומפות בצרוף תמונתו, שהתקבלו בשנת 1935. הביקור השני של קורצ'אק בארץ התקיים בשנת 1936 ואורכו היה שישה שבועות, בביקור זה ביקר קורצ'אק לקיבוצים וערים נוספות ובמקומות הקדושים לנצרות. כאשר החמיר המצב בפולין החליט קורצ'אק לעלות לארץ ישראל ואף נפגש בשנת 1939 עם יצחק גרינבוים חבר הסוכנות על מנת להתייעץ איתו בקשר לתוכניות עלייה לארץ ישראל.

לאחר הכיבוש הנאצי

בשנת 1939, בוורשה, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, עמד קורצ'אק להתנדב לשירות בצבא הפולני, אך בשל גילו נשאר עם ילדי בית היתומים. בחודשי הכיבוש הראשונים גדל מספר החניכים בבית היתומים מכיוון שהיה צורך לקבל ילדים שאיבדו את יקיריהם בזמן ההפצצות. בראשית 1940 היו בבית היתומים כ-150 ילדים. בסוף נובמבר 1939 פרסם השלטון הגרמני צו המחייב כל יהודי לענוד סרט לבן שעליו מגן דוד כחול, קורצ'אק סרב לענוד את הסרט ולפשוט את מדי הקצין הפולני שלו אף שנאסר בשל כך לזמן מה.

כאשר רוכזו היהודים על ידי הגרמנים בגטו ורשה, נאלץ בית היתומים לעבור לגטו. למרות שהוצע לקורצ'אק כמה פעמים מחסה בצד ה'ארי' הוא סירב בכל תוקף להצעות אלו, מכיוון שחש כי הוא אינו יכול לנטוש את ילדי בית היתומים. גם בגטו חרף תנאי החיים הקשים קורצ'אק נשאר נאמן לערכיו, והמשיך לפעול למען הילדים, הוא חש אחריות עצומה לילדי בית היתומים והשקיע את מירב המאמצים לדאגה לכל צרכיהם ולחיזוק כוחותיהם. בתקופת הגטו עיקר דאגתם של קורצ'אק וסטפה התרכזה במזון לילדים. קורצ'אק השקיע מאמץ רב להשיג אמצעים לכלכלת החניכים וכיתת רגליו למוסדות ציבור יהודיים, או לבעלי השפעה והתחנן לאוכל, לבגדים חמים ולתרופות עבור הילדים. כל זאת, מתוך מחויבות ונאמנות לילדים לצד המצוקה האישית שלו ומצבו הבריאותי. עם כל הקושי ועל רקע הסדרים המשתנים דבק קורצ'אק בדרכו החינוכית. בית היתומים המשיך לפעול על פי הסדרים שאפיינו אותו בתקופה שלפני המלחמה והילדים המשיכו ליטול חלק בניהול המוסד ובקיום משפטים ציבוריים. בבית היתומים התקיימו הצגות וקונצרטים אשר משכו אליהם את הקהל הרחב ומדי שבת לאחר פגישת צוות המחנכים בבית היתומים, היה קורצ'אק נוהג לספר סיפור לילדים אותו בחרו בעצמם. בנוסף, על רקע המציאות הקשה ולעיתים גם אובדן הערכים שבחופץ, השתדל קורצ'אק כמיטב יכולתו לחנך את הילדים ליושר ואמת.

ב-5 באוגוסט 1942 נשלח קורצ'אק ברכבת לטרבליקה יחד עם סטפה ועם כ-12 מחברי בית היתומים שלו וכ-200 ילדים. שם נספו.